

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

64. Τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων
Κ. Δοσιθέῳ.

Πρὸ ἡμερῶν οὐκ ὀλίγων τοῖς ἐμοὶ τερπνοτάτοις γράμμασι τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ἐνετετύχην καὶ πολλῆς ἐξ αὐτῶν ἐνεφορήθην ἡδονῆς. Καὶ ὄντα χάριτας μὲν ὁμολογῶ, προσλιπαρῶ δὲ μηδ' ἐς τοῦ-πιὸν ἀποτυχεῖν με ταύτης.

Καὶ γάρ τοι καὶ σκλήρ' ἄττα τοῦ χρόνου φέροντος, ὅσα γε τὰ νῦν ἐπέσταλτο, τὰ τε κατὰ τὴν ἱεράν πόλιν καὶ τὰ τῆδε δεινά τε καὶ χα-λεπά, ἀλλὰ καταπενθούσης ὅμως αὐτῆς καὶ καταθρηνουμένης, οὐκ οἶδ' ὅ-πως ἤκιστα λυπεῖ τὰ γραφόμενα. Τὸ Θεῖον εἶθ', ἐπευχομένης αὐτῆς, παύσαι τὰς τρικυμίας, αἷς ἀπὸ πολλοῦ χειμαζόμεθα, οἱ μηδενί πω λιμένι προσορμίσασθαι δυνάμενοι, καὶ κατευνάσαι τὸν κλύδωνα, ᾧ κάτω καὶ ἄνω περιφερόμεθα καὶ ριπταζόμεθα καὶ μόνον οὐ καταντλούμεθα!

Ἄλλ' ἡμεῖς, ὡς γε τὸ πρὸς αὐτὴν ἰδιωτεύοντες, οὔτε χεύμασιν ἀεναίοις ἀναλωμάτων ἐπικλυζόμεθα, οὔτε μὴν καταλλήλων ἐπιδεόμεθα προσόδων· οὐδέν γε ἦττον τοῖς ὁσημέραι πιεζόμεθα δαπανήμασιν. Ἢ δὲ ὑμετέρα μακαριότης πῶς οὐκ ἂν ἐποδύροίτο τὰς ἐπιούσας ἐπηρείας καὶ προσπιπτούσας συμφοράς, ἀνθ' ὧν, πάσης ἱεράς ἐπικαρπίας ἡμοιρηκυῖα, ἀπαντᾶν ὅμως ἐλαύνεται ἐπιδόσεσιν ἀνυποίστοις καὶ ἀνηκέστοις ζημίαις; Ἄλλὰ μὴν εἰ καὶ τὸ ἄχθος ἀφόρητον, ὅμως ἢ μὴ τοὺς ἰκετεύοντας¹⁾ ἀπολιμπάνουσα Θεία Πρόνοια ἐπικουρήσαιο παραυτίκα καὶ πόρους ἐπι-χορηγήσαι τοῖς ἐλπίζουσιν ἀνελπίστους καὶ ἀτεχμάρτους.

Ἐρρώσθω τοίνυν ἡ θεσπεσία μοι κεφαλὴ καὶ μὴ κλίνῃ γόνυ πρὸς τὰ τῆς τύχης ἀντίστροφα. Ἰάσεται πάντως ὁ κηδεμῶν καὶ τὰ δοκοῦντα ἀνίατα, καὶ πάλιν συνησόμεθα²⁾ καὶ ὕμνους ἀναπέμψομεν χαριστηρίους αὐτῷ. Ζήσωμεν χρόνῳ τῷ φωρωτάτῳ, καὶ μὴ τοῖς δεινοῖς ἐναποθάνωμεν

¹⁾ «ἢ μὴ ἰκετεύοντας»

²⁾ «συνεισόμεθα»

τοῖς νῦν ἡμᾶς περιισταμένοις. Συνήδεται δέ μοι ἡ ὑμετέρα σεβασμιότης τοῦ βαθμοῦ, οὐπερ ἐν τῷ κλήρῳ τῷ καθ' ἡμᾶς ἔτυχον· καὶ τόδε, καὶ εἴ τις μοι ἄλλη δύναμις αὐτῇ καθιέρωται, περὶ πλείστου ποιουμένῳ τὰ κατ' αὐτήν.

Ὅτι δὲ ὁ τὰς βλασφήμους ἐξερευξάμενος φωνὰς τελευτῶν καὶ τὴν ψυχὴν ἐν περιφρονήσει κάτω που πεπτωκῶς ἀπεχρέμψατο, καὶ δέδωκε τὰ κῶλα κακῶς, καὶ τόδε τρόπαιον ἔστω ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ἧς ὑπερμαχέσατο καρτερώς ἡ ὑμετέρα γενναιοτάτη μεγαλόνοια.

Ἐπιστελλέτω δὲ καὶ αὐτὰ κατ' αὐτήν, ἵνα τὴν ἀνάρρωσιν μαθησώμεθα καὶ ὕμνους τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀναφωνήσωμεν τῷ σεσωκότι, ἐπὶ δὲ καὶ δεησώμεθα διατηρήσειν εἰς τὸ ἐξῆς αὐτήν καὶ μέχρι βαθυτάτου γήρως ἀλώβητον.

65. Τῷ Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας
Κυρίῳ Γερασίμῳ.

Πέρυσι στρατευομένῳ τὸ ἱερὸν ἐδόθη μοι γράμμα τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, βραδύτερον μέντοιγε ἢ κατὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος· ἅμα δὲ καὶ ἐκδημοῦσαν αὐτὴν ἐπυθόμην. Ἐφεξῆς δὲ καὶ περιηγουμένην ἀκούσας, τὴν ὀφειλὴν οὐκ ἔσχον ἀποτίσαι, ἀντεπιστέλλων τε, ὡς γε εἰκός, καὶ χάριτας ὁμολογῶν τῆς εὐνοίας ἔνεκεν, ἧτις ἄνωθεν ὑπάρχει μοι παρ' αὐτῆς. Οὔτε γὰρ οὕτως ἐγώ τις ἡλίθιος, οὐδὲ τοσαύτη νωθεῖα νενάρκωμαι, ὥστε γεγενῆσθαι ἐξίτηλον τὴν ἀντὶ παντὸς ἐμοὶ γεραιρομένην αὐτῆς μνήμην.

Προῦκειται δέ μοι καὶ εἰς λόγων χαριστηρίων ὑπόθεσιν ἡ ἐξ ὕψους αὐτῇ βεβραβευμένη ποίμνη, ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων, ἡ καὶ πάλαι μὲν, διὰ μέγεθος διοικήσεως καὶ πλῆθος χριστωνύμων λαῶν, τῷ γε τὴν ἐπίσκεψιν εἰληχότι μεγάλην ἐφελκομένη φροντίδα καὶ μέριμναν, νυνὶ δέ, διὰ τὴν ἐκεῖ περιισταμένην καταδυναστείαν καὶ τὴν ὀλιγότητα τῶν εὐσεβῶν, οὐχ ἥττονα μὲν ἐπισπῶσα ταραχὴν τε καὶ θόρυβον, τιμὴν δὲ καὶ γέρας οἴσουσα, ὡς γ' ἐπ' ἐμοί, σοὶ τῷ διαθλήσοντι ὑπὲρ αὐτῆς ἱεράρχῃ πολλῶν

μείζονα. Καὶ εἶθε διὰ τῆς ὑμετέρας προστασίας τὰ περιόντα ὀλίγα ἄττα λείψανα, ὡσπερὶ ζώπυρα, πάλιν ἀναρριπισθείη, ἢ τῆς γε χαμαῖζε περισχεθείη ροπῆς!

Ἄλλ' ἐπέσχετό μου τὸ πρόθυμον ἢ ἄγνοια τῆς ὑμετέρας διατριβῆς. Ταύτην δὴ τέλος ἀπὸ τοῦ ἱερομονάχου κυρ Σαμουήλ πέπυσμαι γιγνομένην ἐν τῇ βασιλευούσῃ· καὶ τοῖς παροῦσιν αὐτὴν προσείρηκα γράμμασι, καὶ ἐκάτερον δὲ τὸ χρέος δι' αὐτῶν ἀποδίδωμι, ὑπὲρ τε τῆς πρίν, ἣν ἐκομισάμην, ἐπιστολῆς, καὶ τῶν χαριστηρίων περὶ τῆς ἀναρρήσεως αὐτῆς, τῆς νῦν ἀπὸ Γερμανίας ἐπανιοῦσιν ἡμῖν γενομένης διαπύστου. Θεὸς ἄρα ἐπὶ μῆκιστον αὐτὴν ἀσινῆ περιφρουροίη τῷ τε Θεσπεσίῳ Θρόνῳ τῶν Ἀλεξανδρέων καὶ πᾶσιν ἡμῖν· σχοίην δὲ καὶ τὰς Θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχὰς ἐφόδιον τῆς νῦν ἐκστρατεύσεως.

---

66. Τῷ Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας
κυρίῳ Γερασίμῳ.

Ἰερὰ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ἐπιφοιτήσαντα γράμματα πλείστην ὄσσην μου τοῖς σπλάγγχοις ἐναπέσταξεν ἠδύτητα καὶ θυμηδίαν· φιλίας τε γὰρ ἀρχαίας καὶ τῆς ἀνέκαθεν συναφείας χρόνῳ συγκεχωσμένης ¹⁾ ἀνίστησι μνήμας καὶ ἔστ' ἐπὶ βίου τελευτὴν ἀφιζομένης εὐνοίας καὶ στοργῆς διάθερμά τινα ζώπυρα καὶ ἐναύσματα προσεπιβάλλει. Καὶ δὴ σῶστρα τῷ γενέτῃ τῆς ἀγάπης ἀνατέθειμαι τὰ σεβάσματα γράμματα, καὶ χάριτας δὲ ἀντὶ τούτων οἶδα τῇ τηλικαύτῃ καλοκάγαθίᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ τὰς γε δυνατάς· καὶ τοι καὶ τοῖς ἐπιτάγμασιν αὐτῆς ἐμαυτόν, οἷς ἂν μὲ κοσμήσειν ἐθελήσεις, καὶ μάλα πειθήνιον παρέξομαι. ²⁾

Ἐν οἷς δὲ ἐπιδαφιλευομένη τοὺς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐπαίνους ἐπιστέλλειν ἐπικεχείρηκεν, ἐπὶ μηδέσιν ἐπ' ἀληθείας ἐμοῖς οὐδ' ἐσεμνυνάμην οὐδ' ἐκόμ-

---

¹⁾ « συγκεχωρισμένης »

²⁾ « παρέλκομαι καὶ μάλα πειθήνιον »

πασα προτερήμασιν. Οὐκ ἔστι γὰρ ἐν οὐδέν ἀγαστόν, οὐδ' ἐπέραστον, ἐξ' ὅτῳ μέγα φρονοίην καὶ τοιούτῳ γε ἐπαινέτη ἐλοίμην ἂν ἐπικοσμεῖσθαι. Εἰ δὲ καὶ τινος ἔσθ' ὅπου πλεονεκτήματος ἐς ἐπιπολὴν ¹⁾ ἀφικόμην, καὶ τοῦτ' ἐπαχλύει ²⁾ πολὺ τι τὸ ἀτελές καὶ ἀκόσμητον, καὶ κύκλῳ πιέζεται καὶ στενοῦται μυρίοις ἔλαττώμασιν.

Αὐτὴν δὲ ὑπερτεθαύμακα τῆς καλῆς προαιρέσεως, καὶ μάλιστα τοῦ ταπεινόφρονος, καὶ ἤθους ὅλως ἐμπρέποντος Ἱεράρχῃ· ἀνυψοῖ γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τόδε τὴν ἐμοὶ περισπούδαστον κεφαλήν καὶ μέγεθος αὐτῇ περιτίθησιν. Οὐδὲ γὰρ οὐδέν οὕτως ἱκανόν ἐστιν ἐπᾶραι τὸ ἀνθρώπειον, ὥσπερ ἡ ταπεινουμένη διάθεσις. Τὸν δὲ λειμῶνα τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν χαρίτων, ὅσπερ αὐτῇ τέθηλε καὶ ἐπανθεῖ καὶ κομᾷ ποικίλεις καρποῖς, καὶ τὴν ἀθάνατον ἡμῖν εὐωδίαν ἀποπνέει, περιηγούμενῳ κατ' ἐμαυτόν, καὶ κατὰ νοῦν καὶ μόνον οὐ πρὸ ὀφθαλμῶν ἀναπολοῦντι, διαρρήδην ἔπεισιν ἐκεῖνό γε· ὅτι τὸ τῆς οἰκουμένης κριτήριον, τὴν θεοφροῦρητόν φημι καθέδραν τῶν Ἀλεξανδρέων, ἐν καιροῖς ἰδίοις, ἀξιολογωτάτων ἀνδρῶν οὐδέποτε κατέλιπεν ἔρημον ἢ θεία Πρόνοια, αὐτὴν εἴτε ἐρύμασι τειγίζουσα καὶ τὰς πολεμίας καταδρομὰς περιείργουσα, εἴτ' οὖν θελκτηρίοις τῶν φιλοχρίστων ἐφελκομένη τὴν αἰδῶ καὶ τὴν εὐνοίαν. Ἐν δὲ δὴ τούτοις οὐδενὸς ἡγοῦμαι δευτέραν τὴν ὑμετέραν σεβασμιότητα, ἀλλὰ καὶ πολλῶ τῷ μέσῳ οὐκ ὀλίγους ὑπερανεστηκυῖαν ὁμολογῶ καὶ ἄνω ποι βεβηκυῖαν κατὰ γε τὴν ἐπισκήψασαν ἡμῖν ἐσχατιάν ³⁾ καὶ ταλαιπωρίαν. Ποῦ γὰρ αἱ Ἀθῆναι καὶ ποῦ αἱ Ἀντιόχειαι, ἵνα τὰ λοιπὰ σιγῇ παρεάσω μουσεῖα, ⁴⁾ αἱ τὸν χρυσοῦν ἡμῖν αἰῶνα περιελίξασαι, αἱ τοὺς Γρηγορίους καὶ τοὺς Βασιλείους καὶ τοὺς Χρυσοστόμους ἐνέγκασαι, τὰ οὐρανομήκη σεμνολογήματα, τὰς δᾶδας τὰς καταλαμπούσας τὸν θεῖον χορόν; ὧν ἀποδέομεν, ὅσον μεγάλων καὶ εὐδαιμόνων ποταμῶν θολεροὶ καὶ μικροὶ ρύακες, καὶ δένδρων ὑψηλῶν φυτὰ χαμαιῖζηλα καὶ φρύγανα κάτω κείμενα, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, σωμαίων σκιαί, καὶ πρωτοτύπων ἐς

¹⁾ «ἐπιστολήν»

²⁾ «ἐπαχλύει»

³⁾ "Ἐξῶθεν νοητέον τὸ «κακῶν», ὡς λέγεται καὶ «ἐσχατιὰ ὄλβου.»

⁴⁾ «σημεῖα.»

κάλλος ἐξηκριβωμένων ἀπομεμαγμένα ζοφερά σχέδια· ὧν δῆθεν οὐδὲ τὰ βαρύτιμα λείψανα ἡμῖν εἰς εὐπορίαν ἀνάκειται. Ὅπόσοι δὲ περίεσμεν¹⁾ καὶ περίϊμεν ἐν τοῖς ζῶσι, μᾶλλον δὲ περιέρπομεν, οἷον ἐκ τῶν σημάτων ἀναφυόμενοί τινες ὀλίγοι σκώληκες, τὴν εὐτελεῆ ταύτην καὶ μικρὰν ζωὴν καὶ πνοὴν ἀπὸ τῆς νεκρᾶς, ζωοποιοῦ δὲ ἰκμάδος αὐτῶν ἔχομεν ἀρυσάμενοι. Ἄλλ' οὕτοιγε μὴν αὕτη τῆς διανοίας, οὔτε τῆς προαιρέσεως τῆς ἡμετέρας ἐστὶ νώθεια²⁾ καὶ ραθυμία· ἀλλ' εἰς ὑπερβάλλον τι φῶς ὑπεκκαυμάτων ἐνδείας ἐπιπολαζούσης, διὰ ταῦτ' οὐ βραχὺ κατόπιν ἀπολείπομεθα τῆς ἐκείνων ἀκρότητος.

Τί δῆτα ὁ λόγος οὕτως βούλεται; μῶν ἀπορρητέον καὶ χαμαὶ που μενητέον; μὴδ' αὖτως· καὶ ἤκιστα γε τοῦτο φαίην ἐγώ, ὧ τοῦ καλοῦ καὶ ἡ ἐλαχίστη μερίς αἰρετωτάτη καὶ φαιδροτάτη. Ἄλλὰ δὴ πᾶσα διατεινέσθω σπουδῇ καὶ ἐντρέχεια, καὶ κάλως δὲ καὶ λίθος κινείσθω πᾶς, καὶ χερσὶ καὶ ποσὶ πρὸς τὸν κολοφῶνα, καὶ ὁδοῦσιν αὐτοῖς ἀναρριχησώμεθα κατὰ τὸ ἄναντες, ὅπως, ἀριθμοῦ καὶ μεγέθους ἥττους, τῇ γε φιλοπονίᾳ τοῦ ὑπάρχοντος χρόνου τὴν ἐρημίαν πληρώσωμεν, ὅπως τε τῆς παρούσης τύχης τὴν βασκανίαν τρέψωμεν· ἐφ' οἷς ραθυμοτέρους ἡμᾶς καὶ ὑπτικωτέρους καὶ χείρους ἂν ἰδεῖν ἐθέλοιεν οἱ στυγοῦντες ὑπὸ φόβου, ὧ διαρραγείησαν ἐς τὸ πρόσω χωροῦντας καὶ προκόπτοντας ἐωρακότες. Κἀμὲ μὲν οὐκ ἀπέλιπεν ἡ προαίρεσις· πρόσεστι δέ μοι καὶ τὸ ἐκ φύσεως ἀμηγέπως ἐνδόσιμον· ἀπολείπει δὲ εὐκαιρία, ἡ τῶν καλῶν κατορθωμάτων συνέμπορος, ἐπαλλήλοις δῆθεν ἐπιπροσθουμένη κωλύμασι καὶ παραποδίσμασιν ἀνεργομένη. Αὕτη δέ, σὺν Θεῷ, τῆς βελτίονος ἀσχολίας εὐμοιρήσασα, κατακόρως ὁμιλεῖτω τῇ Ἀθηνᾶ καὶ συνέστω ταῖς Μούσαις καὶ ἐντροφάτω φιλοσόφῳ θεωρίᾳ καὶ ἀφθόνοις ἀνιμήτεσι τῆς ἐκεῖθεν ὑπερβλυζούσης ἡδύτητος ἐμπορείσθω, τῆς γε ἀνδράσι, τοῖς τὴν κρείττονα μοῖραν εἰληγῶσι, λίαν ἐπεράστου καὶ τερπνῆς. Καὶ δὴ καὶ τῶν πονημάτων αὐτῆς, ὅποσα καταθέλξειν ἡμᾶς ἱκανὰ καὶ ὠφελήσειν, ἐπιπεμπέτω. Τοῖς γὰρ ἀποκυήμασι τοῦ νοός, ὅσα καὶ γεννήμασιν οἱ φύντες, κὰν τῷ θνητῷ τούτῳ βίῳ τὸ ἀθάνατον ἀνακτώμεθα· μᾶλλον

1) « παρήμεν »

2) Ἐντὶ τοῦ « νώθεια » ἐγγραφή πανταχοῦ τὸ ἐρθέτερον « νώθεια »

δέ τοι καὶ διαφέρομεν, ὅσον ἐκείνων μὲν ἐν ταῖς γοναῖς ¹⁾ σώζεται καὶ διαμένει τὸ εἶδος, ἡμῖν δὲ καὶ αὐτὴ ἢ ἄτομος διάθεσις αἰδῖος οὔσα διατελεῖ καὶ διαγίγνεται. Καὶ συζῶσιν ἄρ' οὖν ἡμῖν ἔτι τούτων ἔνεκα Γρηγόριοι καὶ Βασίλειοι καὶ Χρυσόστομοι καὶ κομιδῇ τῆς ζώσης αὐτῶν φωνῆς ἐπαίρομεν, καὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἡθους ἐκπαιδευόμεθα τοὺς χαριστάτους καὶ λαμπροτάτους τρόπους.

Ἄλλὰ φροντὶς αὐλικῆ τις αὖ πάλιν ἀναστέλλει με καὶ μεταπέμπεται καὶ τὰ ἱστία συνάγει τοῦ λόγου. Καὶ μελήσει τὸ λοιπὸν αὐτῇ συνεῖναι τῇ Ἀθηνᾷ καὶ συνευωχεῖσθαι ταῖς Μούσαις καὶ τῶν παρ' αὐταῖς ἀγαθῶν ἀφειδῶς ἀπολαύειν. Ἐπὶ μῆκιστον δὲ ἐπιβιώη ὑπὲρ ἡμῶν ἀγιστεύουσα τὰ σωτηριώδη.

---

67. Ἐπιστολὴ Συνοδικὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Κ. Γεράσιμον.

Καινοτομίας τινὸς εἰσηγητὴν γενέσθαι τὴν ὑμετέραν μακαριότητα πρῶτον μὲν ἀδέσποτος Ὄροϋς ἐξήγγελλε τοῖς ἡμετέροις ὡσὶν ἀηδῶς ἐπεληλυθῶς· εἶτα δὲ καὶ τοῦ Ἱεράρχου Λιβύης ἀφικομένου καὶ τὸν αὐτὸν νεωτερισμὸν ὑποχορισαμένου, κατὰ μέσης ψυχῆς ἐτρώθημεν ὀπόσοι, εὐνοία τε τῇ πρὸς αὐτὴν φερόμενοι, οἷαςδὴποτε δίκης ἀνυπεύθυνον αὐτὴν εἶναι βουλόμεθα, καὶ ζήλω τῶν ἀνέκαθεν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων ἀναρλεγόμενοι, μηδεμιᾶς περὶ αὐτὰς ἀνασκευῆς ἀνεχόμεθα.

Διεθρύλει δὲ ἡ προτέρα φήμη, καὶ κατέρασκεν ὕστερον ὁ Λιβύης, ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ, παρὰ τὸ ἄνωθεν ἐπικρατῆσαν ἔθος, τὰ μὲν κυριακὰ λόγια, τὸ Λάβετε καὶ τὰ ἐξῆς, ἀδιαπύστῳ φωνῇ λέγεσθαι παρὰ τοῦ ἱερουργοῦντος, αὐτῆς τε καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν ἱερέων, ἅτινα αὐτοὶ τε οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἐφεξῆς οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἄχρι καὶ ἡμῶν, μιμούμενοι τὸν πρωτουργὸν τοῦ μυστηρίου, τὸν Κύριον ἡμῶν

---

¹⁾ «γοναῖς»

Ἰησοῦν Χριστόν, μεγαλοφώνως προφέρουσι· τὴν δὲ ἔντευξιν καὶ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ παναγίου Πνεύματος, τουτέστι τὸ Πιοίησον κ.λ., ἧτις ἀπὸ τῆς πρώτης καταβολῆς τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἄχρι δεῦρο μυστικῶς τελεῖται παρὰ τοῦ ἱερέως, ἀνάπαλιν ἐκφωνεῖσθαι μεγαλοφώνως.

Καὶ εἰκότως ἄρα διὰ τε τὴν μετ' αὐτῆς πνευματικὴν συνάφειαν, διὰ τε τὴν περὶ τὴν διατήρησιν τῶν πατροπαραδότων τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ζέσιν ἀνεγερθεῖσιν ἡμῖν τὴν τοιαύτην καινοτομίαν ἔδοξεν ἀνακόψαι ἐν αὐτοῖς προσιμίαις. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία οὐδὲ μικρὰν τινα παραχάραξιν ἀποδέχεται, οὔτε συγχωρεῖ κιβδηλευθῆναι καὶ νοθευθῆναι τὰ ἀνέκαθεν κάλλιστα καθεστῶτα, οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτῇ τετόλμηται τὰ τοιαῦτα τερατευθῆναι καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς πεπηγυῖαν ἐκκλησιαστικὴν ἁρμονίαν καὶ εὐταξίαν, τὴν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἀδιασειστώως καὶ ἀπαρασαλεύτως ἐφειλομένην συντηρεῖσθαι καὶ συμφυλάσσεσθαι, ταύτη διασεισθῆναι, ὅπου γε καλῶς ἴσμεν, κἂν σμικρᾶς τινος καινοτομίας ἐμφιλοχωρησάσης, διὰ τῆς τοιαύτης εἰς νεωτερισμοὺς ἀδείας ἐπὶ τὸ χεῖρον ρυθῆσεσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς· τὸ γὰρ ἀνθρώπινον ἀεὶ φιλοτάραχόν ἐστι καὶ χαίρει τοῖς καινοτομήμασιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἀπρίξ ἀντεχόμεθα μὴ μόνον τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἐθίμου· καὶ τὴν τάξιν ἔτι καὶ τὸν τρόπον μετὰ μεγάλης ἀκριβείας καὶ πολλῆς ἐντρεχείας τηροῦμεν καὶ διασώζομεν· καὶ ὥσπερ αὐτὰ παρελάβομεν, οὕτω καὶ τοῖς ἔπειτα παραδιδόναι παντὶ σθένει κατεπειγόμεθα, ἀκίβδηλον φυλάσσοντες τὸ δωρηθὲν ἡμῖν τάλαντον. Τῶν γὰρ μερῶν τοῦ οἰκοδομήματος παραρρυέντων, καὶ τὸ ὅλον συναπορρεῖ καὶ διαπίπτει.

Ὅρατω, ὡς τοῖς νεωτέροις, ἓνια παραχάραξαι τῶν ἀνέκαθεν παραδεδομένων τολμήσασι, τῆς τοιαύτης μανίας καὶ λύσσης εἰς ἄκρον ἠκούσης, διεσχίσθη καὶ κατεκερματίσθη ἡ καθ' αὐτοὺς Ἐκκλησία, ὥστε οὐδ' ἐν μιᾷ τινι οἰκίᾳ, οὐδὲ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην δύο ἢ τρεῖς ὁμόφρονας συζῆν, ἀλλὰ διαφωνεῖν ἀδελφοὺς καὶ πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα, ἄλλους ἄλλην ὀρησκεῖαν λατρεύοντας καὶ ἄλλως πως ἀγιστεύοντας· ἡμεῖς δέ, ὅπως, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, διὰ τὴν ἄνωθεν εἰρημένην εὐλάβειαν παντὸς νεωτερισμοῦ, καὶ ὑπ' αὐτὸν τὸν ζυγὸν τῆς καταδυναστείας, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἄσυλον διασώζομεν καὶ ἀδιακλόνητον καὶ ἀπαραμείωτον τὴν ὀλοκληρίαν, καὶ διὰ τοῦτο ζηλωτοὶ ἐσμεν καὶ ἀγασοί· τοῖς περίξ ἔθνεσιν.

Ταῦτα τοίνυν καλῶς ἐν νῶ τιθειμένη, τὴν μὲν καινοτομίαν, καὶ ταύτην, ἣν εἰσηγήσατο, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἠντινοῦν εὐλαβείσθω καὶ παραλειπέτω· διατηρεῖτω δὲ τὴν πρὶν εὐταξίαν, καὶ αὐτὴ ἐκφωνοῦσα καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὴν ἐκφωνεῖσθαι παραγγέλλουσα λαμπρᾶ τῇ φωνῇ τὰ κυριακὰ λόγια, τὴν δὲ ἔντευξιν καὶ τὴν ἐπικλήσιν λέγουσά τε καὶ λέγεσθαι ἐντελλομένη, ὡς γε καὶ διατέτακται, ἀκεραίως μὲν, ἀλλ' οὐ μεγαλοφώνως.

Ὁ δὲ φαίνεται παραίτιον αὐτῇ γενέσθαι τῆς τοιαύτης παραλλαγῆς, ὅτι δηλαδὴ τῶν κυριακῶν λογίων τρανῶς βρωμένων, τότε τελεσιουργεῖσθαι τὸ μυστήριον τῆς θείας μυσταγωγίας, διὰ τῆς μεταβολῆς καὶ μεταποιήσεως εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, ὑπολαμβάνων ὁ παριστάμενος χριστώνυμος λαὸς εἰς ἔκφυλόν τινα δόξαν καὶ τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντίφθογγον ἀφηνιάζει καὶ ἐτραχηλίζεται, τοῦτο καλῶς μὲν αὐτῇ ὑπονοεῖται, οὐ μὴν διὰ τοῦτο καὶ γίνεσθαι δύναται νεωτερισμοῦ πρόξενον. Τῇ γὰρ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, ἐπερειδομένη τῇ δυνάμει τῶν κυριακῶν λογίων, εὐχῇ καὶ ἐντεύξει καὶ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὅτε δηλονότι λέγεται τὸ Ποίησον κ.λ., τελειοῦσθαι τὴν θείαν Εὐχριστίαν, καὶ μεταβάλλειν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ πρεσβεύεται, ἐπομένη τῇ ὀρθῇ διδασκαλίᾳ τῶν θεοφόρων Πατέρων.

Καὶ ταῦτα δὴ καὶ αὐτὴ κηρυττέτω καὶ φρονεῖν εὐσεβῶς ἀναπειθέτω, ἥμιστα δὲ διὰ τοῦτο καινοτομεῖν ἐπιχειρεῖτω· ἀλλὰ καὶ τὸ ἄρτι καινοτομηθὲν ἐπιδιορθώσασα καὶ εἰς τὴν πρὶν εὐκοσμίαν ἀνακαλέσασα, ὡς τάχιστα τὸ πραχθὲν ἰδίους γράμμασιν ἡμῖν ἐπιστειλάτω, ἵνα μὴ δριμύτερον εἰς αὐτὴν ἐπιβλέψαι ἀναγκασθῶμεν· οὐ γὰρ ἀνασχετός¹⁾ ἡμῖν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν οὐδὲ σμικρὰ τις μετακίνησις· ἀλλ' ὥσπερ αὐτοὶ φυλάσσομεν ἀπαρασάλευτον τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ ἁρμονίαν, οὕτω καὶ ὅπως παρὰ πᾶσι φυλάσσοιτο, οἷσιςδὴποτε τρόποις ἐκκλησιαστικῆς παιδείας ὀφείλομεν ἀπογρῆσθαι, ὁ μὴ δῶη τὸ κρεῖττον, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτῇ καὶ ἡμῖν τῆς ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιστροφῆς ἕνεκα δυναίμεθα συγχαρήσεσθαι.

1) Ἐπιστ. καὶ Χειρ. «ἀνάσχετος»

68. Τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κυρίῳ Καλλινίκῳ.

Καταπέφευγεν ὡς ἐμὲ Κλήμησ, ὁ ἱερώτατος Ἰωαννίνων ἱεράρχης, ὠφέλειαν ἠντινοῦν εὐρισκόμενος,¹⁾ ὅπως τὰς ξυνοφανθείσας κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας τῶν ἐγγχωρίων ἔχη διαδρᾶναι. Οὐ σμικρὰ δέ, οὐδ' ὀλίγα περὶ δωροδοκίας, καὶ ὡς, τοῖς ἐν τῇ πόλει δυνατοῖς ὠμίληκῶς καὶ τὰς γνώμας συνθέμενος, ἀργυρολογεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἀδικεῖ τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ χωρικὸν ἅπαν, τῶν ἀσεβῶν ἐκείνων οὐ μεῖον²⁾ οὐδὲ συμπαθέστερον. Ἄλλ' αὐταὶ μὲν ἴσως εἰσὶ βλασφημίαι καὶ κατηγορίαι τινῶν, ὑπ' ἀπεχθείας χαλεπὴν κατ' ἐκείνου τραγωδίαν ραψωδῆσαι κατεπειγομένων. Εἴτε μὴν ταῦτ' αὐτῷ διημάρτηται, (* τῆς εὐθείας ἀνθρωπίνως ἀποτετραμμένῳ καὶ παραπλήξαντι,*) εἴτε καὶ μὴ, ἀλλὰ γε διὰ τὰς ὑπηργμένας ἐκ πολλοῦ πρὸς ἡμᾶς οἰκειότητα καὶ εὐνοίαν καὶ φιλανθρωπίαν καὶ φιλοφροσύνην, καὶ ὑπὲρ ταῦτα τὸ φίλον ἡμῶν εἶναι γινώσκεσθαι καὶ θρυλεῖσθαι αὐτόν, ἔπειθον εὐθέως ἰέναι παρὰ τὴν ὑμετέραν σεβασμιότητα, ὡς παρ' αὐτῆς ἂν ἐπιτεύξεσθαι βοήθειας, ὅση δυνατὴ. Καὶ γάρ τοι δύναται καὶ συνεπιλαβέσθαι αὐτοῦ καὶ συνανταγωνιεῖσθαι, τῆς τῶν ἀγιστευόντων προασπίσεως πάντως εἰς αὐτὴν³⁾ ἀνηκούσης, τὴν ἐξ ὕψους ὑπερανεστηκυῖαν καὶ αὐτοὺς ἐξαρτᾶν εἰληχυῖαν.

Καὶ τό γε μὴν ἐπωφελέσ οὕτω τοι ἔχει, θεία περαιούμενον εὐμενεῖα καὶ συμπαθεία. Ἴκεῖνο δὲ καὶ πάνυ ἐπάναγκες, ὅτι ταῖς σαῖς αἰωρεῖσθαι χερσὶ περιπυθόμενοι οἱ καταστάντες ἐπ' αὐτόν, ἢ παύσονται τούντεῦθεν τῆς καταδρομῆς, ἢ τὴν πρόσθεν ἀνήσουσιν ὠμότητα, καὶ μαλακισθέντες δὲ εἰς τὰς δικαίας τραπήσονται συνθήκας.

¹⁾ «ὠφελείας ἠντινοσοῦν ἐπαυρισκόμενος»

²⁾ «καὶ τὸ χωρικὸν ἅπαν (ἀνευ ὑποστιγμῆς) τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων»

(*...*) Ἐν τῷ Ἐπιστ. ἐλλείπει.

³⁾ ἀντὶ τοῦ «εἰς αὐτὴν» κεῖται ἐν τῷ Ἐπιστολ. «εἴη ἂν τῆς!»

Τῇ τε οὖν εἰς ἐμέ καταφυγῆ, τῇ τε πρὸς αὐτὴν ἐμῇ ἀξιώσει καὶ ἰκετεία συγκατανεύουσα ἢ ὑμετέρα σεβασμιότης, ἀσμένως αὐτὸν ὑποδεξαμένη, καὶ θεραπευσάτω καὶ σωσάτω καὶ πάλιν εἰς τὰ σφέτερα ἦθη μετὰ θυμηδίας ἀποστειλάτω.

69. Τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κ. Καλλινίκῳ.

Εἶτω βουλήν υποθείη τις οὐκ ἐπερωτηθείς, δῆλος, ὅτι τοῦ δέοντος ἀμαρτάνει, ἔσθ' ὅπου δὲ καὶ γέλωτα πολὺν ὀφλισκάνει. Χρὴ γὰρ εἰδέναι πόλλ' ἄττα τὸν ἐθέλοντα κρίναι περὶ πραγμάτων ἀλλοτρίων ὀρθῶς, καὶ ταῦτα εἰ τῶν εἰδικωτέρων εἶη, τῶν μὴ τῷ νῷ, μηδὲ τῇ εἰκασία κατεσχημένων, καὶ τὰ πολλὰ τῶν ὁπόσα τοῖς ἀνθρώποις ἐνδομυχεῖν εἴωθε καὶ καλύπτεσθαι· τὸν δὲ μὴ καλῶς κρίναντα, ἀνάγκη συμβουλεύοντα παραπαῖσαι καὶ σφαλῆσθαι. Πρῶτον οὖν ἀγαθὸς ἑαυτῷ σύμβουλος ἕκαστος, ὅτι πάντων ἐστὶν ἑαυτῷ συνειδῶς τῶν γε πρὸς αὐτόν· εἶτα κακείνος, ὅτω ἂν αὐτὸς ἐπικοινωνήσοι καὶ διακαλύψοι τὰ περιϊστάμενα τὰ γε μὴ φανερά, καὶ τί τὸ βέλτιον ἐπέροιτο ¹⁾).

Καγὼ τοίνυν ἔσφηλμαι, ὅτι ζήλω μόνῳ κινηθεὶς παρηνεσάμην ὁπόσα μοι ἐφάνη προσήκοντα, τὰ βαθύτερα μὴ διερευνήσας, μήτε μαθῶν. Τὸ γὰρ ἀντλήμα οὐ διὰ παντός ἐστι πρόχειρον, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ. Ἄλλ' ὅψέ ποτέ μοι τὸ ἀμάρτημα καταφανὲς ἐγένετο δῆθεν, ὀπηνίκα τὴν ὑμετέραν παναγιότητα ραθυμοῦσαν ὀρῶ καὶ τριβάς καὶ μελλήσεις παρειακυκλοῦσαν περὶ τὴν αἵρεσιν ὧν εἰσηγησάμην. Καὶ ἀβουλίας οὖν ἑμαυτὸν κατηγορῶ· οὔτε γὰρ ἂν τὰ παρ' ἐμοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ὑποτεθειμένα συνειῶσα καλῶς ἔχοντά γε καὶ ὀρθῶς, ἀπερραθύμει εἰς περιποίησιν ἀσφαλείας καὶ κινδύνων ἀπαλλαγὴν, δεξιῶς γε διαχειμένη ἐκ φύσεως καὶ χρονίου πείρας.

¹⁾ « ἐπιφέρειτο ».

Ἄλλὰ τοῦτο γοῦν ἔδει τὴν ὑμετέραν γνησιότητα τοῖς περὶ αὐτὴν σπουδάζουσι καὶ διαγρυπνοῦσιν αὐτὸ παραδηλῶσαι, ὅτι δήπου, ἐφ' ἃ μὴ καλῶς ἴσμεν, παρορμᾶν καὶ παροτρύνειν αὐτὴν ἐπιχειρήκαμεν. Ἐπειδὴ δὲ μηδὲν ὑπέλαβε, μηδ' ἀπημείψατο, ἀλλὰ σεσίγηκε, πότερον ἄρα πρὸς τὰ καλὰ κατοκνεῖ παρά τὸ εἰωθὸς αὐτῆς, ἢ λίθῳ προσκέκρουκεν, ὡς φασιν, ἀμφοτέρῳ τῷ πῶδε, καὶ ¹⁾ ἀμφιγνοοῦντά με διέλιπεν; Χαλεπαίνω ἄρα καὶ διὰ ταῦτα θεινῶς ἀνιῶμαι· φιλούσης γὰρ οὐκ ἐπιλίγδην ἄπτεται ψυχῆς δυσπιστία φιλουμένου. Ἀπεχθέσι μέντοιγε καὶ ἐπαχθέσιν, ἐν προσχῆματι φιλίας ἀληθοῦς διακελευομένοις ἀλυσιτελῆ καὶ ἀσύμφορα, κἀγὼ τὸ σιωπᾶν ἐπαινῶ καὶ αἰροῦμαι, ἵνα μὴ, τῇ ἀποδοκιμασίᾳ πεφωρᾶσθαι πῶς ὑποτοπάσαντες, ἀναισχυντότερον ἐπιχειρήσωσι βλάπτειν· γνησίοις δὲ καὶ ἀδόλοις ἐρασταῖς, τοῖς ἐν δέοντι ὑπαγορεύουσι τὰ δόξαντα, μὴ φιλοπροσηγόρως ἀπαντᾶν εἰς ἴσα μοι δοκεῖ ἀτοπώτατον, πρὸς δὲ καὶ ἀδικιώτατον, νῆ τὸν φίλιον, ὃς ἀδικεῖται.

Ἄλλ' ἐνταῦθα δὴ, ὁπότε καὶ μεταμέλει μοι τῆς συμβουλίας, ὑποτίθημι καὶ νουθετῶ περὶ φίλου βουλευέσθαι πρὸ πάντων, μετὰ δὲ φίλου περὶ πάντων. Ἐπὶ μήκιστον εὐδαιμονέστατα διαβιώη, καὶ θεοπειθῶς ἐπεύχοιτό μοι, οἷα καὶ εὐχομαι ταπεινῶς, ὅσα καταθύμια. Προσειρήσθω δὲ ἡ περὶ αὐτὴν ὁμήγουρις ἢ γεραρωτάτη καὶ σεβασμιωτάτη.

70. Τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει παρεδρεύουσιν Ἀρχιερεῦσιν εὖ πράττειν.

Πάντες μὲν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πάντοτε πάμπολλα καὶ κοινῆ καὶ ἰδίᾳ διαλεγόμενοι, τὴν τῶν πολλῶν εὐνοίαν ἐκ τούτου θηρώμεθα, καὶ κλέος καὶ εὐφημίας ἐρανίζόμεθα· (*τῇ δ' ἀληθείᾳ, τὰς οἰκείας γρείας καὶ ὠφελείας προτιμῶντες, αὐτὰς ποριζόμεθα, καὶ ἐν προσχῆματι τῆς τοῦ κοινοῦ προνοίας, φεῦ, ὁπόση τέχνη καὶ ὁπόση μηχανῆ εἰς ἰδιαιτέρον τινὰ σκοπὸν ἀποβλέπομεν καὶ τὸ κοινὸν ἐκτρογῶμεν*)! Εὐφυές

¹⁾ «Ἐν Ἐπιστ. καὶ Χειρ. ἠλλείπει ὁ «καὶ»

(*...*) Ἐν τῇ Ἐπιστολαρίῳ ἢ τῶν προτάσεων τάξις ὑπάρχει ἀνεστραμμένη.

γάρ τὸ ἀνθρώπινον καὶ λίαν ἀγγλίνου συσκιάσαι γνώμην καὶ καλλιωπίσαι, καὶ χρῆσθαι παντοίοις ὑπονόμοις ἀγούσιν οἶον ὑπὸ γῆς καὶ λαθραίως εἰς ὅ,τι ἂν ὀρέγοιτο· τοῖς δὲ τοιοῖςδε τεχνάσμασι καὶ μηχανήμασι, βαβαί, ὡς ρήγνυται τὰ κοινὰ καὶ σκεδάννυται, μᾶλλον δὲ καὶ οἴγεται καὶ ἀπόλλυται, καὶ ἡμεῖς συναπολλύμεθα σχετλίως! Ἦ γὰρ ἐπὶ μέρους, τῷ κοινῷ συναρρούμενα καὶ συμφυλασσόμενα, τῇ τοῦ κοινοῦ ροῇ καὶ ρορᾷ συνολισθαίνει καὶ συναφανίζεται.

Ἄλλ' ἡμεῖς, οὐκ οἶδ' ὅπως φρεναπατηθέντες διὰ φιλαυτίαν, τοῦ μὲν κοινοῦ πάντως ὀλιγωροῦμεν καὶ ἀφροντιστοῦμεν, τῶν δὲ ἰδίων ὅτι πλεῖστον ποιούμεθα λόγον, καὶ ὅλως εἰς τις, βιαίους ἀνέμοις συναρπασθείσης νεώς, ἐντὸς αὐτῆς οἴκημα ἑαυτῷ ἐπισκευάζοιτο καὶ μὴ τοῖς συμπλέουσι συναγωνίζοιτο, τῶν εἰς σωτηρίαν ἀντεχόμενος, ἀλλὰ χωρὶς ἐνασχολοῖτο, κοινῇ μετ' οὐ μικρὸν συμποντωθησόμενος. Καὶ οἱ μὲν οὕτω πως ἀμαρτάνουσιν· οἱ δὲ, τραπέντες ἐτέραν καὶ ἐναντίαν, τῶν ἐπὶ μέρους μηδεμίαν ἔχοντες πρόνοιαν, τοῦ κοινοῦ μόνον ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἀντιποιεῖσθαι καυχῶνται ὑπ' ἀνοίας, οὐκ εἰδότες, ὅτι τοῖς μέρεσι συμπληροῦται τὸ κοινὸν καὶ διασώζεται, ἔστ' ἂν σώζη τὰ μέρη,¹⁾ μηδὲν ἔλαττον ἢ τῷ κοινῷ τὰ μέρη διατηρεῖται, ἔστ' ἂν συνέχη τὸ κοινὸν καὶ συνίστησι, καὶ ἀλλήλοις ἐξ ἴσου συμφθίρειται δίχα θατέρου μηδέτερον ὑφεστηκός, ἀλλ' ἐκάτερον συνυπάρχει καὶ συστοιχειοῦται θατέρω· καὶ καθάπερ τὸ ὅλον ἀπαρτίζεται τοῖς μέρεσιν, οὕτω τοι τὸ κοινὸν ἀνεγείρεται καὶ συναρτᾶται τοῖς ἐπὶ μέρους, καὶ κατ' αὐτὰ μεταβάλλει καὶ ἀλλοιοῦται ἀμρότερα συμπενόμενα, συμπλουτοῦντα, συνασθενοῦντα, συγκρατυνόμενα, συνευτυχοῦντα, ὡς ἐν ἔπος εἰπεῖν, καὶ συνδυστυχοῦντα.

Ταῦτα δὴ καλῶς, ὧ πανιερώτατοι, εἰς νοῦν ἐμβαλλόμενοι, ἐς ἴσα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καὶ ἐξ ὧν αὐτὸ σύγκειται μεριμνᾶτε, ἀμροτέρων εὖ στοχαζόμενοι, καὶ μήτε διὰ φιλαυτίαν τὰ κοινὰ προιέμενοι,²⁾ μήτε διὰ ζῆλον ἐμμανῆ καὶ ἔκφρονα τῷ κοινῷ τὰ μέρη συναπολλύντες³⁾. Ἐπίσταμαι δὲ καὶ τοῦτο καλῶς, ὡς ἐν εὐκрасία καὶ μεσότητι μετ' ἀκριβείας

¹⁾ «μέλη»

²⁾ Ἐπ. καὶ Χειρ. «προέμενοι»

³⁾ Ἐπισ. καὶ Χειρ. «συναπολλύντες»

διὰ παντός ἐξικέσθαι τοῦ δέοντος οὐκ εὐπετές ἐστι χρῆμα· ἀλλὰ τῶν ἄκρων αἰεὶ τοι ἐπὶ θάτερον ὑπεραλλόμεθα, καί, τὰ πολλά, τῶν ὑπερβολῶν εὐλαβούμενοι θατέραν, ἀξυνέτως ἐπὶ θατέραν ὑπερακοντιζόμεθα· καὶ μηδὲ τῶν πάνυ νοῦν ἐχόντων εὐρεῖν ἐστίν, οἵτινες τοῦ μέσου κατὰ στάθμην κρατοῦντες ἐξ ἴσου τῶν ἀκροτήτων ἀφροσθήκοιεν καὶ κακίας ἀπάσης ἀποσχοόμενοι ἀρετῆς εἶεν ἀντιπεποιημένοι. Οὐ μὴν γε διὰ τοῦτο τὰς ἐλπίδας ἀποθέμενοι, ὑπ' ἀμεριμνίας τῶν προσηκόντων, ἄνω καὶ κάτω ἀγομένους ἡμᾶς αὐτοὺς ἐάσωμεν· ἀλλ' ἐν τε τοῖς ἄλλοις, καί γε μάλιστα ἐν τῇ τοῦ κοινοῦ προνοίᾳ καὶ σωτηρίᾳ, τὴν ἀσφαλεστάτην καὶ καλλίστην ἰδέαν ἐν νοῦ τιθέμενοι, πρὸς ταύτην τοὺς τε λόγους τοὺς ἡμετέρους καὶ τὰς ἐνεργείας τὰς ἡμετέρας εὐστόχως ἰθύνωμεν, καὶ εἰς ταῦτα μὴν περὶ παντός κοινοῦ, οἷς ἐπιτέτραπται, ἡ σπουδὴ καὶ ἡ φροντίς ἀνατεινέσθω.

Ὅπου δὲ τὸ κοινὸν οὐ περὶ ἐπικήρων καὶ προσκαίρων, ἀλλὰ περὶ ἱερῶν τε καὶ σεπτῶν, καὶ περὶ αἰδίων καὶ ἀθανάτων ἢ συγκροτούμενον, οἷα τις ἡ ὑμετέρα ὁμήγουρις ὑπάρχει ἡ θεοπρόβλητος καὶ θεοφρούρητος, ἐν τούτῳ καὶ ὅτι μάλιστα τοῦ ἀκριβοῦς καὶ ἐξητασμένου στοχαζόμενοι, διὰ πάσης ἐντρεχειίας καὶ πάσης ἐκτενείας τοῖς δέουσι καὶ τοῖς ἀρμόζουσι προσέχετε, τὰ τε κοινὰ περὶ πλείστου τιθέμενοι, καὶ τῶν ἐπὶ μέρους, ὡς περὶ παντός, τὸν λόγον ποιούμενοι, καὶ μηδέποτε παρορῶντες τὴν τοῦ Χριστοῦ ναῦν τοῖς κύμασι ποντουμένην, οὐδέ τοὺς πλωτῆρας, ἀλλ' ἀμφοτέρους εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας κατάγοντες εὐσεβέστατα καὶ ἀνδρείοτατα. Ἰερρωσθε.

71. Δανιὴλ Ἀγχιάλου Μητροπολίτη.

Οὐκ ἀπεικότως, ὦ περισπούδαστέ μοι κεφαλὴ καὶ ἐπέρασε φιλότης, ἐφ' ἐκάτερα διαφέρη καὶ ἰσοκλινέσι κυμαίνη λογισμοῖς, καὶ ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἀμυρισβρητήτῃ πολλῇ γεγονῶς τὴν ἐμὴν αἰτῆ δόξαν. Τὸ γὰρ οὐκ εἶναι φίλου ἀντάλλαγμα ἐν τοῖς τοιούτοις περιπτώμασιν ὡς μάλιστα διαφαίνεται καὶ διαλάμπει. Οὐκ ἔστι γάρ, οὐκ ἔστιν, ὅς ἐν τῇ οἰκείᾳ διαδικασίᾳ γένοιτο κριτῆς ἀδέκαστος, ἀλλὰ νοθεύει τὰς ψήφους ἢ φιλαυ-

τία τὰ πολλά· ὁ δὲ φίλος, εἰ φιλῶν εἶη τῷ ὄντι, οὐραθεν ἐπιστάς, καλῶς ἐποπτεύει, καὶ ὡς περ ἐν ἀρρεπεῖ τρυτάνη σαθμᾶται τὰ πράγματα καὶ φέρει περὶ τούτων ὀρθὴν αἰὲ ψῆφον.

Ἐπερομένου γοῦν σου περὶ τῆς δευρὶ ἀφίξεως, ἣν ἐπετέταξο παρὰ τῆς ὀμηγύρεως τῶν Ἀρχιερέων, τῆς ἀθροισθείσης ἐνθαδὶ ὑπὲρ τῆς ἐξώσεως τοῦ κατὰ παραχώρησιν αὔθις ἐπιπηδήσαντος τῷ οἰκουμενικῷ Ὁρόνῳ Διονυσίου, καὶ τῆς παραλύσεως τῆς τυραννίδος αὐτοῦ, τῆς ἀνυποΐστου καὶ πανωλέθρου, πότερον ἄρα παραγενέσθαι σε καὶ τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς ἅμα συναγωνίσασθαι καὶ συγκινδυνεῦσαι δεῖ, ἢ, τριβὴν τινα καὶ μέλλησιν ἐπικλώθοντα, περιμεῖναι τὴν ἀπόβασιν ἐκάς; Καὶ καλὸν μὲν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡδύ, ἐπ' ἄκρας ἰστάμενον, Ποσειδῶνα θεᾶσθαι μαινόμενον καὶ ἄνω καὶ κάτω κινούμενον, ὡς γε καὶ σοὶ δοκεῖ, τόγε νῦν ἔχον, ἄγαν ὀνήσιμον, ἀποδειλιῶντι πρὸς τὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστίν, οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ περὶ σμικρῶν ὁ ἀγών, ἀλλὰ περὶ παντός, καὶ αὐτῆς τῆς μητρὸς ἡμῶν, τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀφ' ἧς πᾶν ἀρνύμεθα γέρας καὶ ἀποζῶμεν οὐκ ὀλίγων ὄσων ἀπολαύοντες. Κινδυνεύει δὲ ἡ Διονύσιον ἀπελαθῆναι, ἢ τὴν ὀμηγυριν ἄρδην ἀπόλλυσθαι. Φονᾶ γὰρ ὁ ἀλιτήριος καὶ προσαπειλεῖ τὰ ἔσχατα τῷ τε κλήρῳ καὶ τοῖς Ἱεράρχαις, τῇ τε μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ταῖς ἐπὶ μέρος ἐπισείει πανώλειαν, ἧς οὐδ' αὐτὸς ἂν περισωθείης, ὃ μὴ γένοιτο.

Καὶ βέλτιστον ἄρα καὶ τιμιώτατον ἀγωνιζόμενον ἀποθανεῖν, εἰ δεήσοι, ἢ, ὡς φασιν, ἀδόκητον ἐν αὐτῇ εὐνή σφαγῆναι κατοκνοῦντα καὶ ραθυμοῦντα. Οὐδὲ γὰρ σφαγῆς ἦττω τὰ παρὰ τοῦ ἀλάστορος καττυόμενα καὶ μηχανώμενα. Καὶ εἰς ἐν ἄρα γενοῦ τοῖς συλλειτουργοῖς, καὶ συμπόνησον καὶ συνάθλησον, κοινῶς ἰδρωσὶ περιρρεόμενος ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ἀλλ' οὐδὲ γὰρ ἀπολείψει τὸ ἐξ ὕψους ἔκδικον ὄμμα τὸ πάνδημον ἄγος καὶ βλάβος χαίροντα. Ἐπὶ μήκιστον ἔρρωσο ¹⁾.

¹⁾ Τῆς ἐπιστολῆς τῆςδε προτέτακται ἐν τῷ μαυροκορδατείῳ χειρογράφῳ θεσπισμα συνοδικόν, ἐκδοθὲν ἐν Ἀδριανουπόλει, ἔτει αχμδ, ἰσταμένης ἰνδικτιῶνος β', κατὰ τοῦ πεντάκις τοὺς οἵακας τῆς ἀποστολικῆς ὀγκύδος ἀρπάσαντος καὶ ἀνηκέστοις συμφοραῖς καὶ ἐπηρείαις τό τε κοινόν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τρυχώσαντος Διονυσίου, οὗτινος διὰ βραχέων μνημονεύει καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς τοῦ Ἐξ ἀπορρήτων βιογραφίας. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος συνοδικόν θεσπισμα, ἐλλείπον ἐν τῷ Ἐπιστολαρίῳ, ἐπισυνήφθη ἐν τῷδε τῷ τεύχεϊ κατόπιν τῆς προκειμένης ἐπιστολῆς, ὡς ἔργον ὄν καὶ τοῦτο μαυροκορδατείον.